

za katerega ni bilo niti podstave, niti materiala še pripravljene in obdelane. Glaser pripoveduje, da se je moral šele boriti z odborom, da mu je za polbleiweisovo dobo, torej za čas, ko se je šele pravzaprav razvilo naše slovstvo, prepustil več prostora. S tem sicer ne maram izgovarjati Glaserjevih napak, treba je pa, da se enkrat nekaj pove tudi na drugo stran. Treba je pa tudi priznati, da je Glaser vložil v svoje delo mnogo truda in da nam je napisal delo, ki bo vkljub svojim napakam in pomanjkljivostim moralo ležati na mizi vsakega, kdor se peča s slovenskim slovstvom in jezikom, še dolgo vrsto let.

Kako težavno je bilo Glaserjevo stališče, se razvidi tudi iz tega, da ni doslej med nami še nobene edinosti niti v tem, kakšna naj bo naša bodoča zgodovina. Ali naj bo bolj z estetičnega in umetniškega, ali bolj s pragmatičnega praktičnega stališča? Ali naj obdelava predmet zgodovinsko-kronološko ali biografično, ali pa naj se spusti na neko visoko splošno perspektivo? Po mojem mnenju se da z vsakega stališča in na razne načine napisati popolno in krasno delo, najvažnejše je pa, da dobimo kmalu pragmatično-kronološko zgodovino slovenskega slovstva. Naše dijaštvo in naša inteligenca potrebuje knjige, iz katere bi se hitro lahko poučila, kdo je pisal in kaj in kako. Estetični flirt in visoko frazeologijo pustimo na strani, dokler tako krvavo pogrešamo pozitivnega dela in pragmatične zgodovine slovenskega slovstva.

Pozitivno, pragmatično stališče Glaserjevo se torej nikakor ne more grajati. Tega stališča se drži tudi prof. Grafenauer v svoji „Zgodovini slovenskega slovstva“, katere tiskovne pole leže pred nami in ima v kratkem iziti. Gotovo bodo tudi pri njem pogrešali kritiki estetičnega flirta, očitali mu bodo, da je pisal suhoparno in brez širokega obzorja umetniškega čuvstvanja. Ravnotako gotovo je pa tudi, da bo njegovo delo vsakdo, kdor se hoče seznaniti s slovenskim slovstvom, sprejel z veseljem in s hvaležnostjo. To pa tembolj, ker nimamo nobenega drugega dela, ki bi moglo nadomestovati Grafenauerjevo „Zgodovino“. Glaserjeva je radi nepotrebne balasta in nepreglednosti težko rabna in nezanesljiva; Marnov „Jezičnik“ je sicer zanesljiv, toda on ima samo biografije posameznih pisateljev, se težko dobi in ni za dijake in manj izobražene čitatelje lahko raben; Kleinmeyerja je že Levstik tako zdelal, da o njem ni potreba govoriti; Janežič je prekratek in zastarel; Macun istotako in stoji tudi na napačnem stališču; Čop-Šafařík je zastarel in nepristopen. Skratka, na tem polju smo bili doslej revčki. Na drugi strani bila je pa že dolgo časa akutna potreba po pregledni, dovolj obširni in vendar ne preveč obloženi zgodovini slovenskega slovstva, ki bi služila dijakom pri pouku in ponavljanju, a dobro došla tudi drugim Slovencem. Zdi se, da je imel profesor Grafenauer ravno to potrebo pred očmi, ko je pisal svojo knjigo, za vzor mu je pa menda služil Kluge. V posameznosti se sedaj, ko imamo pred sabo nekaj pol, ne moremo spuščati. Vendar pa lahko izrečemo prepričanje, da se je pisatelju namen popolnoma posrečil. Iz uvoda se razvidi, da ima delo obsegati dva dela: prvega od Pohlina do „Novic“, ki se deli na „prosvetljeno dobo“ in na „romantiko“, drugi del pa ima obsegati „dobo narodnega probujenja“ („Novice“ in „Glasnik“), „Stritarjevo dobo“ in „Slovensko moderno“.

V tem slučaju bo moral biti drugi zvezek veliko obširnejši od prvega ali pa se bo izkazala potreba, da se razvije še tretji ali četrti, kar bi bilo še bolj želeli.

Meja med „prosvetljeniki“ in „romantiki“ je pač bolj idealna kot realna. Cojz in Vodnik sta bila pod marsikaterim ozirom romantika in predhodnika romantike, medtem ko bi marsikaterega poznejšega pisatelja lažje prištevali k „prosvetljenikom“. V ideji je pa ta delitev umestna in resnična.

Grafenauer obravnava predmet biografično, kar je za namen, katerega si je izbral, edino praktično. Najprej kratek, jasen uvod, potem se karakterizuje krog pisateljev, katerega obdeluje, omenja vplive, pod katerimi so stali in delovali, in medsebojne vezi, ki so bile merodajne za njihovo življenje. Potem pa opiše posamezne pisatelje, ki so spadali k dotičnemu krogu.

Knjiga je izšla iz peresa šolnika in je v prvi vrsti namenjena šoli in učeči se mladini. To se ji pozna na vsaki strani. Stavek je kratek, tehten kakor beseda profesorja. Gre se samo za to, da se nekaj pove in da se pové jasno in razumljivo. Z nekaterimi stavki vrže luč na dotično dobo, opiše razne zveze in vplive, potem pa gre dalje in prepusti čitatelja lastnemu razmišljanju, da si ustvari svojo sodbo. Nepotrebni besed, ki bi samo otežavale čitanje in učenje, se povsod izogiblje. Želeli bi, da bi pod črto navajal vire in slovstvo, pa je menda iz praktičnih ozirov tudi to opustil.

Prijetno zadeva tudi stroga objektivnost pisateljeva. Vedno pove jasno in brez fraze svoje mnenje brez ozira na osebe in na vladajoča razmerja. Njegova objektivnost se razvidi zlasti iz odstavka, kjer opisuje boje Čopa in Prešerna s cenzuro in cenzorji.

V svoji sodbi je vsepovsod samostalen in dosleden. Marsikje nastopa zoper kakšno splošno razširjeno mnenje in je izpodbija. Vse svoje sodbe pa opira na tehtne razloge in dokaze.

S svojo „Zgodovino“ bo gospod profesor gotovo odpomogel davni potrebi in ustregel splošni želji. V korist dobri stvari želimo njegovemu delu mnogo in trajnega uspeha.

Dr. L. L.

Dr. F. Grivec, **Vzhodno cerkveno vprašanje**. — Ponatisk iz „Voditelja“. Maribor 1909. Str. IV + 40. Cena 1 K. — Dobi se pri pisatelju v Ljubljani, Semenišče; ves donesek je namenjen za misijone.

Jako veliko se je pri nas že pisalo o vzhodnem cerkvenem vprašanju in o uniji. Napaka pa je bila, da smo stvar jemali bolj s čuvstvom in s stališča narodnega navdušenja, kakor pa z razumom in z razsodkom. Slovenci prebivamo najbolj oddaljeno od drugih Slovanov in smo najbolj izpostavljeni zahodnemu, zlasti nemškemu in laškemu vplivu. Posledica tega je, da smo v slovanskih vprašanjih najmanj pristranski, ker se nas čisto nič ne dotikajo razna pereča vprašanja, ki razdvajajo druga slovanska plemena med sabo. Druga slaba posledica pa je, da vsled tega večkrat premalo poznamo razna vprašanja, ki globoko posegajo v usodo slovanskih narodov, in se preveč opiramo v naših sodbah na srce in domišljijo, ali pa preveč lahkomišljeno ponavljamo, kar smo našli v raznih tujih virih.

Z veseljem moramo torej pozdraviti vsako delo, ki se opira naravnost na prvotne vire slovanske in

tuje in nam pojasnjuje vzhodno cerkveno vprašanje z vso potrebno nepristranostjo, a tudi znanstveno, logično in jasno.

Razprava dr. Grivca razpada na tri dele: „Vzroki razkola“, „Poizkusi zedinjenja“ in „Sedanje stanje vzhodnega cerkvenega vprašanja in sedanje delo za zedinjenje“.

Prvi del se razvija v običajnem, znanem toku, ki je odkazan že od samega predmeta. Vendar je pisatelj vtaknil vanj nekaj čisto novih, deloma frapantnih misli. Zanimivo in za stvar važno je, kako je že v petem stoletju v Rimu propadlo znanje grškega jezika. Duhovita je tudi opazka, da je mnogo dogmatičnih razlik med nami in pravoslavnimi samo posledica drugačnega pojmovanja ene in iste dogme in drugačnega znanstvenega razvoja. Dalje se nam bizantinski cezaropapizem predstavlja tu v drugačni, naravnejši luči, kot se navadno smatra. Resnična je opazka, da je ob svojem času v zahodni Evropi vladal nič manjši bizantinizem. Lahko bi se pristavilo: ki je bil pa manj nevaren kakor grški. Tudi Focij in Barda stojita tu pred nami v čisto drugačni luči, kot ju včasih predstavljajo naši kompendiji. Ako ju gledamo v tej luči, nam postane grški verski razkol zgodovinsko razumljiv, drugače si pa nikakor ne moremo pojasniti, kako bi mogla človeka, kot zakotni intrigant in nečimerniž Focij in pijanec in razuzdanec Barda (tako se ju na zahodu navadno karakterizuje) biti, ako že ne vzrok, pa vsaj povod tako velikega zgodovinskega pojava, kot je vzhodni verski razkol.

V drugem delu se navajajo resni poizkusi verske unije med vzhodom in zahodom. Unija je takorekoč rdeča nit, ki se vleče skozi vso cerkveno zgodovino Focijevih časov do današnjega dne. Z mislijo verskega zedinjenja so se pečali največji papeži in največji možje katoliške Cerkve. Toda vsak poizkus unije se je ponesrečil, dasiravno je našel tudi na vzhodu navdušenih in požrtvovalnih pristašev in privržencev. Razni veliki možje vzhodne cerkve, kakor tudi grški vladarji, so iskreno želeli zedinjenja, toda so bili preslabi proti nerazsodni ljudski množici, kakor so tudi papeži bili preslabi proti malomarnosti katoliških knezov in voditeljev zahodnih narodov. Pozneje je padel „drugi Rim“ — Carigrad in nastopil je „tretji Rim“ — Moskva. Rusi, ki so bili v začetku proti katoličanom tako tolerantni in so bili samo od grških popov in menihov nevede in nehoté zapeljani v razkol, so postali pozneje najbolj zavzeti nasprotniki zedinjenja. To je bil vpliv tristoletnega tatarskega jarma, ki je rusko cerkev popolnoma odrezal od zahoda.

V tretjem delu se navaja sedanje stanje vzhodnega cerkvenega vprašanja in sedanje delo za zedinjenje. Neumestno je izgovarjati se edino le na zakrknjenost razkolnikov, ampak glavne ovire zedinjenja leže bolj globoko. Zahodni narodi in vladarji so premalo podpirali idealno prizadevanje papežev. Verska mlačnost, ki je zavladala med katoličani, nas je še bolj odtujila od pravoslavnega vzhoda.

Potem našteva pisatelj podrobno sredstva in taktiko, ki bi se morala uporabljati pri zedinjevanju vzhodnih kristjanov z Rimom, in omenja društva, ki imajo namen, da podpirajo ta prizadevanja.

Knjižica prinaša jako mnogo tvarine iz prvih, najzanesljivejših virov. Jako bo rabljiva za predavatelje, ki hočejo po izobraževalnih društvih in drugod

govoriti o tem vprašanju. Zlasti sedaj, ko se med nami ustanavlja apostolstvo sv. Cirila in Metoda in se bo razvilo živahnejše gibanje za vzhodne naše ločene brate, bo ta knjižica marsikje dobro došla, bodisi v splošno informacijo, bodisi kot uvod v globokejšo študije. Dobi se v Katol. bukvarni.

Dr. Leop. Lénard.

Janez Trdina: **Zbrani spisi**, VI. knjiga. Bajke in povesti V. (Še nenatisnjene.) Cena broširana K 2'50, vezana K 3'50, po pošti 20 vinarjev več.

Vsebina šestega zvezka Trdinovih zbranih spisov je vzeta iz njegove še nenatisnjene rokopisne ostaline. Obsega torej večinoma spise, katerih pisatelj ali še ni dovolj obdelal, ali iz drugih vzrokov, dokler je bil še živ, ni pustil v javnost. Naravno, da so taki spisi navadno manjše literarne, zato pa večje literarnozgodovinske važnosti, ker nam bolj natančno odkrivajo notranje stanje in življenje pisatelja.

V tem zvezku se kaže Trdina z vsemi svojimi dobrimi in slabimi lastnostmi. Lep, klasičen jezik, živo opisovanje dolenskih značajev, toplo sočuvstvanje z ljudstvom, so njegove vrline. Škoduje mu pa, da je po svojem prepričanju hladen racionalc in neprenehoma vsiljuje svoje svetovne nazore dolenskemu ljudstvu. Zlasti v tem zvezku se hudo kaže njegova tendencioznost, ki ga tuči ovira, da večkrat ne more zadeti pravega ljudskega tona. Tendencioznost se kaže tudi v drugih stvareh. Tako n. pr. pripoveduje Višnjan Lobé, kako se mu je na Ruskem godilo: — Ker je dal naprodaj nespodobne slike, ga je prijela policija. Sodnik ga je pestil kot „vrag izgubljeno dušo“, slednjič ga pa vendar izpustil, zato, ker je Kranjec. — Nikjer se policija za javno spodobnost tako malo ne briga, kot ravno na Ruskem, povprečni Rus ve pa o Slovencih približno toliko, kot Slovenec o Baskih. Tudi vse opisovanje Rusije je jako fantastično.

Vkljub nam nasprotnemu duhu, ki se često razodeva v Trdinovih spisih, bi njihovo čitanje vendar imelo v eni stvari dober vpliv: moglo bi pripomoči, da se naše mlajše slovstvo vrne k ljudstvu in prične zopet zajemati iz njegove duše. Pod tem ozirom želimo, da bi našel Trdina čitaljev in posnemalcev.

Dr. L. L.

Dr. Avgustin Stegenšek: **Konjiška dekanija**. Umetniški spomeniki lavantinske škofije. Drugi zvezek. Str. 300, s 75 nariski v tekstu in 94 slikami na tablicah. V Mariboru 1909. Založil pisatelj.

Za prvim zvezkom je nepričakovano hitro sledil drugi. Hitro, pravim, ker doba treh ali štirih let je malenkost za tako delo. Želimo le, da bi sledili še novi in da bi imeli kdaj vso našo slovensko domovino opisano na ta način. To bi bil spomenik „aere perennius“. To knjigo smemo prišteti med majhno število onih del, na katera smo lahko ponosni med sabo in se pokažemo med svetom. V naših časih, ko je tako malo zanimanja za resno in trudapolno znanstveno delo, ko so na dnevnem redu le črtice in podlistki in reliefi, moramo tako delo pozdraviti s podvojenim veseljem. Obenem se moramo z vso našo domovino zahvaliti možem, ki so materialno omogočili, da je izšlo to delo. Gospodu pisatelju naj bo pa za njegov trud in troške v plačilo zavest, da je s tem postavil lep spomenik domovini in potomcem. Zgodovina cerkvene umetnosti, slovenska zgodovina in